

ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 336.71

ДО ПИТАННЯ ПРО ВЗАЄМОВПЛИВ КРЕДИТНОГО ТА РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ БАНКІВ У ПЕРІОД ВИХОДУ З ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

ABOUT THE INTERPLAY OF RESOURCE POTENTIAL OF BANK AND BANK LENDING CAPACITY IN THE PERIOD OF OUTPUT FROM THE FINANCIAL CRISIS

Білошанка В.С.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри банківської справи,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

Продан М.В.

аспірант кафедри банківської справи,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

У статті розглянуто сутність та складники кредитного та ресурсного потенціалу банку. Зроблено висновок щодо специфічних відмінностей цих понять у банків та виробничих підприємств. Автори пояснюють взаємовплив ресурсного і кредитного потенціалу банку. Зроблено висновок, що оптимізація кредитного потенціалу банку в період виходу з фінансової кризи безпосередньо пов'язана з пошуком найефективнішого співвідношення складників його ресурсів.

Ключові слова: кредитний потенціал, ресурсний потенціал, мобілізація коштів, оптимізація.

В статье рассмотрены сущность и составляющие кредитного и ресурсного потенциала банка. Сделан вывод о специфических отличиях этих понятий у банков и производственных предприятий. Авторы объясняют взаимное влияние ресурсного и кредитного потенциала банка. Сделан вывод, что оптимизация кредитного потенциала банка в период выхода из финансового кризиса непосредственно связана с поиском эффективного соотношения составляющих его ресурсов.

Ключевые слова: кредитный потенциал, ресурсный потенциал, мобилизация средств, оптимизация.

In the article the essence and components of resource potential of bank and bank lending capacity are investigated. It was concluded about the specific differences between these concepts in banks and enterprises. The authors explain the interplay of resource potential of bank and bank lending capacity. It is concluded that the optimization of bank lending capacity during the output from the financial crisis is directly related to the search for the most effective ratio of its constituent resources.

Keywords: bank lending capacity, resource potential of the bank, mobilization of funds, optimization.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Кредитний потенціал становить основу результатів, отриманих банком від фінансово-господарської діяльності. Кредитний потенціал банку, що становить базис формування кредитного портфелю, дає змогу оцінити можливості ефективної

трансформації ресурсів банку в найбільш дохідні на сучасному ринку кредитні операції. Визначення максимально можливої, раціонально обґрунтованої комбінації ресурсів, які банк може перерозподілити між економічними суб'єктами шляхом кредитування, є важливим завданням на шляху вимірювання кредитного потенціалу банку.

В умовах, коли економіка України потерпає від структурної кризи, перше, що спадає на думку, це можливість врятувати ситуацію стрімким накачуванням ресурсами банків із метою подальшого спрямування цих коштів у вигляді банківських кредитів у реальний сектор економіки. Але паралельно виникає потреба зрозуміти, чи використовується банками вже наявний у них ресурсний потенціал і чи не призведе додаткове монетарне стимулювання до кредитного перегріву економіки без прискорення економічного зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Різні підходи до визначення кредитного потенціалу розглянуті в роботах таких російських учених-економістів, як Л.І. Абалкін, Н.Є. Єгорова, Є.П. Жарковський, А.М. Смулова. Однак проведене дослідження наявних точок зору показало, що залежно від економічних умов і поставлених цілей досліджень поняття кредитного потенціалу формулюється вказаними науковцями неоднозначно і різнопланово.

Серед зарубіжних дослідників слід відзначити пов'язані з досліджуваною проблематикою роботи М. Альберта, Н. Бакстера, Т. Беррела, Г. Вейнеса, М.Х. Мексона, К. Редхеда, Ф. Хедоурі.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Однак питання, пов'язані з формуванням і використанням кредитного потенціалу комерційного банку залишаються недостатньо вивченими і в більшості наукових праць як основні ресурси кредитного потенціалу розглядаються лише фінансові ресурси і не уточнюється структура багатопланового ресурсного наповнення. Недостатня наукова розробленість питання взаємозв'язку ресурсного і кредитного потенціалу банку та необхідність розуміння напрямів оптимізації кредитного потенціалу банку в період виходу з фінансової кризи стали підставою для вибору теми та визначення мети статті.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є з'ясування сутності та складників кредитного та ресурсного потенціалу банку, пояснення взаємозв'язку ресурсного і кредитного потенціалу банку, визначення реальної величини кредитного потенціалу та надання рекомендацій щодо оптимізації кредитного потенціалу банку в період виходу з фінансової кризи.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У низці наукових робіт [1–3] зустрічається термін «кредитний потенціал», який за змістом характеризує потенційні можливості надання кредитів на небанківському ринку капіталів банківською системою (чи окремим банком), проте жоден автор не приводить точного визначення цього поняття.

Очевидно, що кредитний потенціал банку, головним чином, залежить від його ресурсного потенціалу. В економічній літературі використовується поняття ресурсного потенціалу суб'єкта господарювання, який визначається як сукупна система ресурсів, що знаходяться у взаємозв'язку і взаємозалежності [4]. Проте це визначення недостатньо повно характеризує ресурсний потенціал комерційного банку, який має специфічні відмінності від виробничого підприємства, на що справедливо вказують О. Васюренко та І. Федосик. Автори вводять поняття ресурсного потенціалу комерційного банку, який вони визначають як «сукупність усіх фінансових коштів банку, які перебувають у безпосередньому його розпорядженні, і ресурсів, які можуть бути залучені банками внаслідок проведення ефективної повномасштабної банківської діяльності, прибутку або збитку внаслідок активних операцій» [5, с. 68].

Свою чергою, М. Савлук зазначає, що ресурсний потенціал банку – це потенційні можливості банку формувати свої ресурси. Позичковий потенціал банківської системи – це величина нової грошової маси, яку банки можуть випустити в обіг через надання нових позик підприємствам і компаніям, а також фізичним особам [6].

Група дослідників під керівництвом А. Єпіфанова дають таке визначення: ресурсний потенціал банку – це сукупність власних, залучених та позичкових коштів банку, що перебувають у безпосередньому його розпорядженні і використовуються для здійснення банківської діяльності [7].

Основні складники, що, на думку авторів, характеризують взаємозв'язок понять «ресурсний потенціал банку» і «достатність ресурсного потенціалу банку», представлено на рис. 1.

Рис. 1. Складники ресурсного потенціалу банку

Джерело: складено авторами на основі [8–10]

Аналіз та оцінка ресурсного потенціалу банку на практиці ускладнюється різноманітністю і несистемністю інформації про його стан. При цьому фінансова звітність, що складається банками, виступає підґрунтям для поглибленого і всебічного вивчення ресурсного потенціалу.

Пояснюючи взаємозв'язок ресурсного і кредитного потенціалу, вкажемо, що, по-перше, кошти, які можуть бути потенційно залучені банком, досить важко оцінити. Це можуть бути, наприклад, кошти клієнтів інших банків, що працюють менш ефективно, але ці кошти не вплинуть на кредитні можливості банківської системи. Або це кошти поза банками, але тоді для оцінки їх потенційних обсягів потрібна оцінка сукупних заощаджень населення та стану фінансових ринків, що також пред'являють попит на ці кошти. При цьому, по-перше, оцінка розміру коштів, які можуть бути потенційно залучені окремим банком, взагалі неможлива. По-друге, далеко не всі грошові кошти, що перебувають у розпорядженні банку, можуть використовуватися останнім для проведення кредитних операцій. Для оцінки обсягу банківських ресурсів, які можуть розглядатися як відправна точка під час визначення кредитного потенціалу, більше підходить використовуване у банківській статистиці поняття «кредитні ресурси», в які включають кошти на рахунках клієнтів, кошти населення і власний капітал банків. Проте хоча динаміка обсягів кредитних ресурсів і відбиває зміни кредитного потенціалу, це далеко не ідентичні поняття.

Далеко не усі кошти, мобілізовані банками, використовуються ними для проведення кредитних операцій. Так, частина мобілізованих коштів вкладається в основні засоби, використовується для внутрішньобанківських розрахунків та інших цілей, необхідних для нормального функціонування банків. Окрім того, певна частина коштів вкладена у високоліквідні активи відповідно до резервних вимог Національного банку України і не може бути використана для надання кредитів. Що стосується вкладень у

цінні папери, то для цих цілей використовуються ті ж кошти, що і для проведення кредитних операцій. При цьому банки можуть зводити їх до мінімуму на користь розширення обсягів кредитування, тому, на нашу думку, вкладення в цінні папери не впливають на оцінку кредитного потенціалу.

Отже, у даній статті основою кредитного потенціалу вважаємо сукупність ресурсів, що мобілізуються і концентруються банком із метою подальшого їх використання в кредитному процесі. В економічній науці структурними елементами кредитного потенціалу прийнято вважати лише фінансові ресурси. Нам видається, що кредитний потенціал набагато ширший від такого традиційного розуміння, тому його сутність та структура не повинні обмежуватися лише фінансовим складником.

Пропонуємо розглядати кредитний потенціал банку як сукупність матеріальних і нематеріальних ресурсів, мобілізованих і використовуваних банком для максимізації економічного ефекту від здійснення кредитної діяльності. Тоді в структурі кредитного потенціалу банку виділяємо наявні фінансові, кадрові, організаційно-технологічні та клієнтські ресурси, що їх банк використовує для розробки, впровадження і розвитку стратегічних напрямів власної діяльності. Безперечно, вказані ресурси знаходяться між собою в стійкому зв'язку, забезпечуючи функціонування і розвиток кредитного потенціалу банку як єдиного цілого.

Вказуючи склад кредитного потенціалу банку, необхідно відзначити трансформацію змісту кожної групи елементів кредитного потенціалу в ході його формування та використання, що відповідає механізму реалізації його основної функції – створення економічного ефекту від кредитної діяльності банку (табл. 1).

Чинники, що впливають на рівень кредитного потенціалу банку:

- загальна величина мобілізованих банком ресурсів;
- рівень резерву ліквідності;

Таблиця 1

Елементи кредитного потенціалу

Елемент	Стисла характеристика	
	На етапі формування	На етапі використання
Фінансові ресурси	Сукупність усіх фінансових ресурсів, що акумульовані банком і можуть надалі бути трансформовані в кредити	Сукупність усіх фінансових активів, представлених кредитними вкладеннями
Організаційно-технологічні ресурси	Організація, техніка, технології та бізнес-процеси, які забезпечують акумуляцію фінансових ресурсів	Організація, техніка, технології та бізнес-процеси, що забезпечують кредитний процес на всіх стадіях
Кадровий ресурс	Сукупність операційного та управлінського персоналу, задіяного в процесі акумуляції та трансформації ресурсів	Сукупність персоналу банку від рівня інспектора до рівня директора кредитного департаменту
Клієнтський ресурс	Сукупність клієнтів (клієнтська база), що забезпечує постійний приплив фінансових ресурсів у банк	Клієнтська база, представлена всіма категоріями позичальників

Джерело: складено авторами на основі [11]

- структура і стабільність мобілізованих коштів;

- режим використання обов'язкових резервів.

Варто визнати, що структура кредитного потенціалу конкретного банку за своїм кількісним і якісним складом може відрізнятися від структури потенціалу інших банків. Причиною відмінностей є вплив факторів внутрішнього і зовнішнього середовища, таких як: кількість і якість клієнтури, кредитна політика, регіональні особливості діяльності банку, склад операцій, стан ринку банківських ресурсів.

Найважливіше завдання якісного формування кредитного потенціалу полягає у визначенні найбільш важливих ресурсів, завдяки яким банк може пропонувати продукти та послуги, які найбільш затребувані його клієнтами.

Ресурсне забезпечення кредитного потенціалу банку формують: вклади населення, депозити юридичних осіб, залишки на рахунках клієнтів, випущені цінні папери, міжбанківські кредити, власний капітал банку, залучений капітал.

Незважаючи на те що кожне джерело кредитного потенціалу банку має конкретну форму, у загальній масі вони знеособлені і можуть використовуватися на задоволення будь-яких потреб у кредитах із боку різних позичальників. Проте функціональна роль кожного з джерел кредитного потенціалу не однакова.

Кредитний потенціал банку являє собою знеособлений сукупний грошовий фонд. Виходячи з цього, рівень трансформації визначається не стільки спроможністю банку використовувати для цілей довгострокового інвестування короткострокові фінансові зобов'язання, скільки здатністю банку взагалі трансформувати сформовані ресурси в кредитну діяльність.

Для того щоб об'єктивно оцінити ту частину акумульованих банком ресурсів, які реально формують кредитний потенціал, необхідно провести процедуру «очищення» загального фонду ресурсів від статей іммобілізації.

У формуванні кредитного потенціалу не беруть участь кошти, відраховані у фонд оплати праці, а також відрахування банку до фонду обов'язкового страхування і різні страхові резерви. Крім того, сукупна величина кредитного потенціалу, переходячи в кредитний потенціал-нетто, зменшується на величину високоліквідних активів.

Окрім того, необхідно врахувати фактор ризику дострокового вилучення коштів із рахунків банку. Вплив даного чинника може бути визначено статистично на основі вивчення рівня осідання вкладів та середнього терміну зберігання вкладеної гривні, що дає змогу визначити коефіцієнт зменшення депозитної бази банку, трансформованої в кредити, що позначений нами як коефіцієнт β .

Таким чином, величина загальної трансформації ресурсів у кредитний потенціал буде визна-

чатися з урахуванням усіх відрахувань банку, вироблених із загальної суми залучених коштів, а також з урахуванням поправок на корегуючі коефіцієнти, що дають змогу врахувати вплив ризикових факторів і визначити реальну величину кредитного потенціалу-нетто:

$$КП \cdot \text{нетто} = \left(\sum_{i=1}^n P_i - \sum_{i=1}^n R_i - \sum R_\delta \right) \beta, \quad (1)$$

де: *КП-нетто* – величина сформованого фінансового потенціалу кредитної діяльності, яка адекватна можливій сумі кредитних вкладень банку; P_i – величина ресурсів (пасивів банку); R_i – величина обов'язкових резервів і відрахувань, здійснюваних банком по кожному i -тому ресурсу; R_p – величина резервів, створених банком добровільно для забезпечення запасу ліквідності і стійкості, у тому числі величина резервів на можливий втрати по кредитах; β – коефіцієнт ризику по залученню коштів, що дає змогу зменшити реальну суму залучених коштів на величину можливих утрат унаслідок дострокового вилучення вкладів, зміни процентних ставок або дії інших факторів ризику.

Крім оцінки величини загальної трансформації ресурсів у кредити, оцінка ресурсної бази банку, використовуваної як база кредитного потенціалу, повинна здійснюватися з урахуванням таких параметрів, як:

- динаміка сукупних банківських ресурсів;
- структура банківських ресурсів за строками та їх адекватності строкам банківських кредитів;
- ступінь диверсифікованості банківських ресурсів;
- якість ресурсної бази банку та її вартості.

Свою чергою, управляти ресурсним потенціалом банку можна через:

- удосконалення механізму залучення депозитів;

- планування і збалансоване проведення активно-пасивних операцій банку;

- оптимізацію вибору потенційних кредитних угод і надання кредитів;

- раціоналізацію підходів до формування процентів по депозитах і кредитах.

Окремо зупинимось на раціоналізації підходів до формування процентів по депозитах і кредитах. Дійсно, розглядаючи середньозважену вартість кредитів бачимо, що відсотки по кредитах, які є найважливішими для розвитку економіки, є досить високими. Особливо ставки по довгостроковим кредитах були високі в 2012 р. і, звичайно зараз, коли гривня знецінилась більше, ніж у три рази (табл. 2).

Загалом, прийнятність кредитного потенціалу для подальшого зростання кредитного портфеля банку визначається оптимальністю формування також і нефінансових ресурсів кредитного потенціалу банку.

Оптимізація кредитного потенціалу банку, особливо в період виходу з фінансової кризи,

Таблиця 2

**Вартість кредитів за даними статистичної звітності банків України
(без урахування овердрафту)**

Дата	Середньозважена вартість у процентах річних, % для суб`єктів господарювання					
	національна валюта			іноземна валюта		
	усього	короткострокові	довгострокові	усього	короткострокові	довгострокові
31.12.11	14,2	14,5	13,5	10,7	9,4	10,7
31.12.12	18,7	18,4	21,6	11,3	12,3	10,2
31.12.13	18,4	18,5	16,6	2,5	2,5	0,0
31.12.14	20,5	20,8	16,1	11,1	11,0	11,1
31.12.15	18,9	18,8	26,4	14,9	14,9	0,0
1.07.16	19,3	19,1	23,0	7,7	7,6	11,0

Джерело: складено за даними Національного банку України [3]

безпосередньо пов'язана з пошуком найефективнішого співвідношення складників його ресурсів. Процеси оптимізації за напрямом формування та використання кредитного потенціалу є взаємозалежними, тому вважаємо, що під час розробки оптимізаційної моделі не слід розділяти процеси формування та використання ресурсів банку.

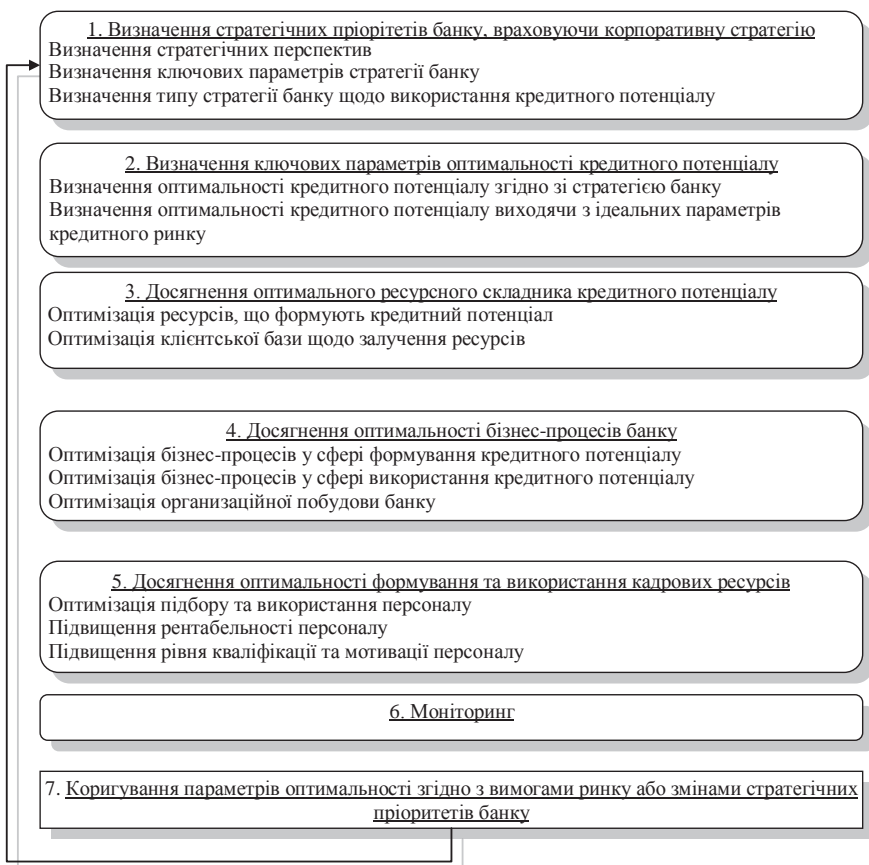
Безпосередньо оптимізація кредитного потенціалу банку, на нашу думку, повинна проходити поетапно. Оптимізаційною моделлю, побудованою згідно з критеріями оцінки кредитного потенціалу, вважаємо алгоритм поетапної оптимізації фінансових, організаційно-технологічних, клієнтських і кадрових ресурсів (рис. 2).

Реалізація даної моделі можлива у вигляді послідовного застосування різних методів оцінки та оптимізації, що використовуються в процесі формування та використання кредитного потенціалу банку.

Банк повинен обрати пріоритет щодо формування та використання кредитного потенціалу. Таким пріоритетом може бути максимізація прибутку або мінімізація ризику або досягнення оптимальної рівноваги між прибутковістю і ризиком. Виходячи з обраного пріоритету, можна зробити висновок про те, яку політику у сфері кредитування використовує банк. При цьому завдання побудови моделі оптимізації зводиться до такого досягнення параметрів усієї сукупності ресурсних складників кредитного потенціалу, за яких дотримується баланс між прибутковістю і ризиком. Досягнення цього балансу визначається відпо-

відністю всіх параметрів, що відображають стан елементів кредитного потенціалу банку, заданому оптимальному критерію.

Також одним із важливих завдань є забезпечення для банку можливості досягнення переваг над конкурентами найефективнішими засобами. Для того щоб банк міг досягти високого конкурентного становища, він повинний розвиватися більш швидкими темпами, ніж конкуренти. Звідси випливає, що необхідно оптимізувати формування кредитного потенціалу банку, ефективно управляти ним, створювати умови для його зростання в перспективі за рахунок

Рис. 2. Алгоритм оптимізації кредитного потенціалу банку

Джерело: складено авторами на основі [12]

розширення всіх елементів ресурсного наповнення.

З метою оптимізації кредитного потенціалу банків України в подальшому необхідно:

– НБУ встановити, а кожному банку встановити жорстку вимогу щодо використання депозитних ресурсів банками на кредитні та інвестиційні операції, а не на погашення боргів та виконання зобов'язань;

– впровадити моніторинг результатів діяльності банків для ретельного контролю обсягів і напрямів використання залучених ресурсів.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Автори не претендують на вичерпну повноту розкриття всіх аспектів проблеми взаємовпливу кредитного та ресурсного потенціалу банків і бачать необхідність подальшого продовження дослідження цієї проблеми.

Очевидно, що залучення ресурсів та їх подальше розміщення в кредити дає банкам змогу реалізувати свою найважливішу функцію фінансового посередника в економіці. Ресурси для кредитування у банків є, тому вихід економіки України з кризи та подальша модернізація економіки цілком можливі не за рахунок нової емісії грошей, а за рахунок кращого використання наявних у банківському секторі ресурсів. При цьому обсяги і динаміка банківських ресурсів як безпосередньо залежать від ефективного управління ними, так і впливають на пропозицію внутрішнього кредиту, що підтверджує наявність взаємовпливу ресурсного і кредитного потенціалу банку.

Результати проведеного дослідження в довгостроковій перспективі сприятимуть зміцненню кредитного потенціалу вітчизняних банків у період виходу з фінансової кризи, а підсумку – зміцненню банківської системи України в цілому.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Тагирбеков К.Р. Основы банковской деятельности : [учеб. пособ.] / К.Р. Тагирбеков. – М. : ИНФРА-М ; Весь Мир, 2014. – 720 с.
2. Рыкова И.Н. Кредитный потенциал коммерческого банка, его роль в деятельности банка и методология оценки / И.Н. Рыкова, Н.В. Фисенко // Финансы и кредит. – 2005. – № 25(193). – С. 10–20.
3. Белоцерковский В.И. Моделирование эффективной структуры кредитного потенциала коммерческого банка / В.И. Белоцерковский, М.В. Корнеев, Е.Э. Миляева // Экономика. Управление. Финансы. – Тула : ТГУ, 2002. – С. 35–41.
4. Ревенко Н.Г. Управление ресурсами промышленных предприятий в условиях переходного периода : [монография] / Н.Г. Ревенко. – К. : Бюлетень Вищої атестаційної комісії України, 2000. – 256 с.
5. Васюренко О., Федосік І. Ресурсний потенціал комерційного банку / О. Васюренко, І. Федосік // Банківська справа. – 2002. – № 1(43). – С. 58–64.
6. Вступ до банківської справи : [навч. посіб.] / За ред. М.І. Савлука ; Українська фінансово-банківська школа. – К. : Лібра, 1998. – 344 с.
7. Єпіфанов А.О. Операції комерційних банків : [навч. посіб.] / А.О. Єпіфанов, Н.Г. Маслак, І.В. Сало. – Суми : Університетська книга, 2007. – 523 с.
8. Смирнов Ю.Н. Анализ эффективности формирования ресурсной базы кредитных организаций / Ю.Н. Смирнов, Р.И. Сибиш // Социально-экономические и технические системы: Исследование, проектирование, оптимизация. – 2013. – № 14. – С. 21.
9. Хашиева Л.Х.М. Методы управления привлеченными ресурсами коммерческого банка: классификация, характеристика и основные тенденции развития / Л.Х.М. Хашиева // Финансы и кредит. – 2014. – № 28. – С. 28–37.
10. Букреева Л.М. Стратегия управления ресурсным потенциалом коммерческого банка / Л.М. Букреева // Молодой ученый. – 2015. – № 24. – С. 391–393.
11. Харевич А.С. Кредитний потенціал банківської системи: теоретико-методологічні аспекти / А.С. Харевич // Ефективна економіка. – 2012. – № 9 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1398&p=1>.
12. Вартість кредитів за даними статистичної звітності банків України (без урахування овердрафту) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bank.gov.ua/files/Procentlastb_KR.xls.
13. Омельченко О.І. Комплексне оцінювання кредитного потенціалу банківської системи в умовах невизначеності / О.І. Омельченко // Бізнес Інформ. – 2014. – № 4. – С. 387–392.